

Altın Dal

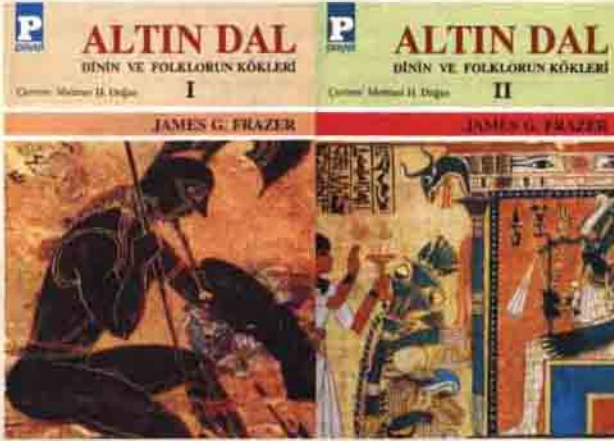
Dinin ve Folklorun Kökleri I

James G. Frazer
Çeviri: Mehmet H. Doğan
Payel Yayınları
İstanbul, 1991
395 sayfa

Altın Dal, antropolojinin ötesinde kültür ve yazın üzerinde de oldukça etkili olmuştur. "Frazer'in başlangıçtaki amacı, alçakgönüllü bir şeydi, eski bir İtalyan halk töresini açıklamak istiyordu. Kaçak bir köle, özel bir altın ağaçtan bir dal koparabilirse, Nemi'deki kutsal ormanın kralıyla ölümüne dövmüşmeye ve helki de ormanların ondan sonraki kralı olmaya hak kazanırdı... Frazer, Nemi'deki altın dalın, Vergilius'un epik şiirindeki kahraman Aeneas'a yeraltına girme izni veren ve onun yeraftının gizlerini öğrenmesini sağlayan altın dala benzerliği üzerinde uzun uzun düşündü. Frazer buradan yola çıkarak, altın dalın, kralın ve onun yaşam için verdiği savaşın, ölümünün ve yerine bir başkasının geçişinin ne anlama geldiğini açıklamaya çalışırken, geçmiş söylencelerin ta en başından günündeki ilkel halkların uygulamalarına kadar tüm bir mit ve dinsel tören dünyasının kapılarını açmış oldu." İkel toplumlardan öğrenilebilecek şeyler olduğunu vurgulayan Frazer, ilkel kurumların incelenmesinin bugünün toplumlarının üzerine ışık tutacağını ve ayrıca, kişinin başka kültürleri anlaması için kendi kültürünün dışında durmasını gerektiğini belirtiyor. Frazer bu konudaki görüşlerini şu sözlerle dile getiriyor: "Herşey olup bittikten sonra, bizim yabancı olan benzerliklerimiz, ondan farklılıklarımızdan çok daha fazladır; onunla ortaklaşa sahip olduğumuz ve bile isteye elimizde gerçek ve yararlı olarak tuttuğumuz şeyleriyse yabancı atalarımıza borçlu muyuz."

Tarihsel dönemin ulaşamadığı çağlardan günümüze dek uzanan evrede, insan düşüncesinin ve kurumlarının gelişiminin incelendiği Altın Dal'da insan düşüncesinin doğuşundan uyarlanmış dönemlere dek uzanan süreçte insan davranışlarının kökenleri araştırılıyor ve günümüz insanıyla ilkel insanlar arasındaki yakınlıklar ele alınıyor.

İki ciltlik kitabın bu cildi üç bölüme ayrılıyor. Bu bölümler Ormanın Kralı; Ruhun Korkuları; Tanrıyı Öldürme olarak adlandırılmış. Kitapta, bedenleşmiş tanrılar, ağaca tapınma, ruhun yapısı, ölümü dışarı taşıma ve bitkilerin ölümü ve dirilmesiyle ilgili konular ve Osiris, Adonis, Dionysos gibi tanrılara ait özelliklere yer verilmiş.

Altın Dal

Dinin ve Folklorun Kökleri II

James G. Frazer
Çeviri: Mehmet H. Doğan
Payel Yayınları
İstanbul, 1992
399 sayfa

İkel yaşamı en kapsamlı biçimde ele alan bir yapıt olan Altın Dal'ın ikinci cildi iki bölüme ayrılıyor. İlk bölüm, birinci kitaptaki Tanrıyı Öldürme adını taşıyan bölümün devamı niteliğinde. Son bölüm ise Altın Dal adını taşıyor. Kitabın sonunda İlk Ürün Sunuları adında bir not ve Bir İlkörnek ve Kaynak Olarak Altın Dal adında bir ek yer alıyor. Ekte yer alan yazıyı yazan John B. Vickery kitapla ilgili düşüncelerini şu sözlerle dile getiriyor: "Altın Dal, Nemi'nin 'düşünce benzeri bir görünümü' ile başlıyor, anlatımın güzelliği, burada işlenmiş olan insani çığlıklar karşısında sevecen bir acımayı dile getiriyor. Buradan hemen insan ile tanrı arasındaki, asal olmasa bile en azından tipik bir ilişkiye dayalı bir bileşik ironiye dönüşüyor anlatım."

Kitap, köylü folklorunda önemli bir yere sahip olan tahıl-ruhunun ne olduğu ve domuz, at, boğa, geyik, koyun, ayı ve eşek gibi, tahıl-ruhunun aldığı hayvan şekillerinin anlatılmasıyla başlıyor. Tahıl-ruhu genellikle hayvan şeklinde kavranır ve temsil edilir. Bu, bazı hayvanların Dionysos, Demeter, Adonis ve Osiris gibi eski bitki tanrılarıyla olan ilişkisini açıklayabilir. Kimi zaman insan şeklinde de temsil edildiğini belirten Frazer, her iki durumda da temsilcisinin kişiliğinde öldürüldüğünü ve kutsal törenlerle yenildiğini anlatıyor. "Tahılın ya da diğer ekilebilir bitkilerin ruhunun genellikle ya insan ya da hayvan şeklinde temsil edildiğini ve yolda bir kez tanrının ya insan ya da hayvan temsilcisini öldürme töresinin üstün geldiğini" belirten Frazer, tarımcı halklar kadar avcı ve çoban kabilele-

rin de tanrıları öldürme alışkanlığında olduğunu, tanrıyı öldürme töresinin, toplumun avcılık, çobanlık ve tarımcılık aşamalarındaki halklar tarafından uygulandığını ve törenin çeşitli uygulamış nedenlerini açıklıyor. Körlüklerin kovulması ya da

bir başka cisme aktarılmasıyla ilgili törenler, ele alınan bir diğer konu.

Kitabın başlarında ortaya atılan, Nemi rahibi kendinden önceki rahibi neden öldürmek zorunda kalmıştı? Bunu yapmadan önce neden Altın Dal'ı koparmak zorundaydı? Altın Dal neydi? Nemi rahipliğine aday olan her kişi, rahibi öldürmeden önce neden bu dalı koparmak zorundaydı? sorularına da cevaplar aranıyor.

Kitapta, kutsal kişinin yaşamını, onunla birlikte onun uyruklarının ve ona tapınanların yaşamını korumaya yönelik olan tabular da ele alınıyor. "Onun değerli fakat tehlikeli yaşamının, ne gökyüzünde ne de yer yüzünde değil de olabildiğince ikisi arasında asılı durumda olduğu kadar güvenli ve zararsız olduğu başka bir yer yoktur."

Ulusal Egemenliğin Sonu

Walter B. Writson
Çeviri: Mehmet Harmancı
İstanbul, 1994
151 sayfa

Citicorp yönetim kurulu eski başkanı olan Walter B. Writson bu kitabında 21. yüzyılın eşliğindeki dünyamızı dönüştüren bilgi devriminin nasıl yeni ve evrensel bir düzen kurduğunu anlatıyor. "Bu kitap benim dünyayı, gelişen evrensel finans pazarında bir katilmeinin perspektifinden görme imkânını bulmaktan yararlanarak hazırlanmıştır. Yaşamın sağlıktan savaş silahlarına kadar her cephesinde gözlemlendiğimiz değişimin hızı şu ya da bu tür bilgi teknolojilerinden kaynaklandı. Küçük grupların ellerinde olan bilgi tekeli toplumda derin etkiler yaratarak zamanla çözüldü. Leon Martel'in sözleriyle bilgi, toplumun başlıca değişim kaynağı

olarak hızla enerjinin yerini almaktaydı."

Çağımız Bilgi (Enformasyon) Çağı'dır. Elektronik bir ağ ile aktarılan ve iletişim hızıyla birleşen bilgiler "dünyayı en azından Sanayi Devrimi'nde olduğu kadar derinden etkileyerek değiştirmektedir."

Günümüzde, maddi sermaye kaynağı yerini bilgiye, bilginin emeğe katılmasıyla değer yaratmaya bırakıyor. Servet peşinde koşmak da bilgi peşinde koşmak olarak görülme başlamıştır. Uydular, faxlar ve bilgisayar iletişim ağıları; ulusal sınırların ve gümrük kapılarının işlevlerini yitirmesine yol açarken, siyasal ve ekonomik güç kriterlerine de darbe vurmakta ve iktidarın bilgi ve zekâ sahiplerinin eline geçmesine yol açmaktadır.

"Genellikle bilgi devrimi deyimiyle özetlenen bilim ve teknoloji-deki ek gelişmeler ulusal ve uluslararası olayların yönlerini ve biçimlerini temelden değiştirmektedir." Writson, gerek devletler arasındaki, gerek devlet ve yurttaş arasındaki ilişkilerde bir devrimin yaşandığını belirtiyor. Ona göre "makine yapımcıları önde gelen devrimcilerdir." Bilgi devrimi "bilgi teknolojileri" tarafından meydana getirilen değişimler dizisi olarak düşünülür ve bunların en önemli iki tanesi, modern iletişim teknolojisi ve modern bilgisayar sistemleridir.

Kitap, önsözün yanı sıra on bölüme ayrılıyor. Bu bölümler sırasıyla Putların Alacakaranlığı; Yeni Bir Servet Kaynağı; Evrensel Görüş-

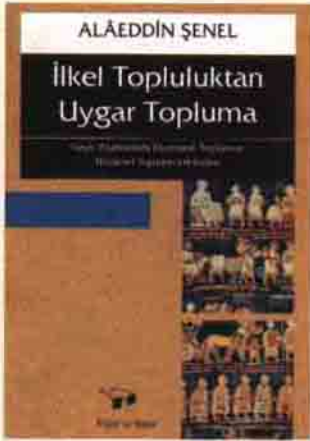

me; Bilgi Standardı; Ticaretin Sonu; Bulduğumuz Yer: Serendipity, Inc. (Fırsatlar A.Ş.); Sınırlar Engel Değildir; Büyük Eşitleyici; İktidar Halkındır.

Robert Oppenheimer'in kitabın başında yer alan sözleri değişimin

önemini ve vazgeçilemezliğini açık bir biçimde ortaya koyuyor. "Dünya, biz içinde yürürken öylesine değişiyor ki; ömrümüzün yılları, çocukluğumuzda öğrendiğimiz şeylerle meydana gelen ufak tefek değişiklikler ya da küçük gelişmeler veya düzenlemelerin değil, büyük devrimlerin zaman ölçüsü haline geliyor."

İlkel Topluluktan Uygur Topluma

Alâeddin Şenel
Bilim ve Sanat Yayınları
Ankara, 1995
346 sayfa

İnsanlık tarihinde ilk anda göze çarpan özellikler vardır. Bunların bir tanesi, toplumsal evrimin gerçekleşmesi için çok uzun zamana gereksinim duyan "ilkel topluluk" ve toplumsal evrimi hızla gerçekleştiren "uygar toplum"dur. Bir diğer özellik ise, içinde yaşadığımız toplumun birçok öznesinin ilkel topluluk dönemine dayanıyor olmasıdır.

İnsanlığın, yaşam tarzının aveloçtoplayıcılık, tarım ve sanayiye dayanan üç dönemden üç toplum biçimine geçtiğini belirten Şenel'e göre "...insan toplumu bir bütündür; yalnızca tüm dünyayı değil, aynı zamanda tüm tarihi ve tarihöncesini kapsayan bir bütündür. Dolayısıyla, toplumsal olayların nedenleri, toplumsal kurumların oluşmaları ve gelişmeleri de bu bütünlük içinde araştırılmalıdır. İnsan toplumunun geçmişine böyle bir anlayışla bakıldığında, onun, birbirleriyle bağlantılı olmakla birlikte yapıları birbirlerinden farklı olan türdeş ilkel dönemle farklılaşmış uygar dönem olmak üzere iki ana dönemden oluştuğu görülür. İçinde yaşadığımız toplum farklılaşmış uygar dönemin ilk filizidir."

Leslie A. White'in "Sosyal bilimcinin başını ağrıtan şey laboratuvarının olmaması değil; elinin altındaki tarih ve etnografya laboratuvarlarını nasıl

kullanacağını bilmemesidir" sözleriyle başlayan kitapta, "ilkel topluluktan uygar topluma geçiş aşaması" üzerinde duruluyor. Genelde neolitik çağ ya da barbarlık adıyla ilkel topluluk içinde ele alınan bu dönem, araştırmanın odak noktasını oluşturuyor. Kitap, giriş ve sonuç bölümlerinin dışında üç bölüme ayrılıyor. Bu bölümler sırasıyla İlkel Topluluğun Ekonomik Toplumsal Yapısı; İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel ve İdeolojik Yapıların Etkileşimi; Uygur Toplumunda Ekonomik Toplumsal İdeolojik Yapıların Etkileşimi. Birinci bölümde türdeş ilkel topluluk ele alınıyor; onun ekonomik, toplumsal ve düşünsel yapıları ve bu yapılar arasındaki etkileşimler saptanmaya çalışılıyor. İkinci bölümde, böyle bir topluluğun farklılaşmış uygar topluma dönüşmesine yol açan gelişmeler; ilkel topluluktan uygar topluma geçiş aşamasında ekonomik, toplumsal, ideolojik yapıların etkileşimi inceleniyor. Üçüncü bölümde ise, uygar toplumun belli başlı ekonomik, toplumsal, ideolojik yapı ve kurumlarının, farklılaşma sürecini tamamlayıp klasik biçimlerini almalarına kadar olan gelişmelerinin üzerinde duruluyor.

Geçmişle Geleceği Arasında Kıvranan Sanat

-Çağdaşlık Sorunları-

Salı Toplantıları
Yapı Kredi Yayınları
İstanbul, 1993
225 sayfa

Bu kitapta Yapı Kredi Kültür Merkezi'nde Salı Toplantıları adı altında, yedi ay boyunca, yedi ayrı oturumda gerçekleştirilen sanat ve kültür panelleri yer alıyor. Bu toplantıların her birinde farklı bir disiplindeki çağdaşlık sorunsalı tartışılmış.

Çağdaşlık sorunsalının ele alındığı disiplinler sırasıyla mimarlık, tiyatro, plastik sanatlar, grafik sanatlar, müzik ve eleştiri.

Toplantılarda, ele alınan disiplinin özgünlüğü içinde, Çağdaş olmaktan neyi anlıyoruz? Çağdaş olmaktan zamandaş olmayı mı anlıyoruz, çağdaş olmaktan güncel biçimleri yeniden üretmeyi mi anlıyoruz? Nedir Çağdaşlık? Evrensel tanımlar ne çağdaşlığın? Çağdaş olmanın Türkiye'ye ilişkin özel bir yanıtı var mı? Evrensel bir tanım mıdır tümü belirleyen? gibi sorulara yanıt aranıyor.

Yöneticiliğini Aykut Köksal'ın yaptığı oturumlara kendi alanlarında önemli isimlerin katıldığı görüyoruz. Oturumlarda, mimaride Atilla Yücel, Doğan Kuban, Turgut Cansever, Uğur Tanyeli; tiyatrodada Metin

And, Beklan Algan, Cevat Çapan, Orhan Alkaya; plastik sanatlarda Sarkis, Canan Beykal, Beral Madra; grafik sanatlarda Bülent Erkmen, Sadık Karamustafa, Esen Karol; edebiyatta Tahsin Yücel, Bilge Karasu, Enis Batur; müzikte İlhan Usmanbaş, Filiz Ali, Ahmet Yürür; eleştiride Uğur Tanyeli, Zehra İpşiroğlu, Tahsin Yücel, Beral Madra ve Filiz Ali konuşmacı olarak yer almış

Mimarlık sorunsal belirleyici bir disiplindir. Mimarlığın çağdaşlaşma bağlamında sorgulanması doğal olarak modernizm post-modernizm tartışmasını gündeme getiriyor.

Çağdaşlığı daha çok modernist parametrelerle tanımlayan Kuban, Batı'da çağdaşlaşmanın "modernizm"le aynı anlama geldiğini belirtiyor ve post modernizmi de modernizmin içinde tanımlıyor.

Kuban'la aynı görüşü paylaşmayan Tanyeli, çağdaşlaşmanın modernizmle aynı anlama gelmesinin ancak Türkiye koşullarında mümkün olabileceğini belirtiyor. Ona göre, Batı çağdaşlık olarak tanımlanan olguları yaratıyor ve dolayısıyla Batı'nın çağdaşlaşma sorunu yok. Cansever ise çağdaşlaşmayı "bugünü yaşarken geleceği belirlemek" olarak tanımlıyor.

SALI TOPLANTILARI 92-93

Hoş sohbetlerin, akıcı ve canlı tartışmaların yer aldığı kitap, bu konularla ilgilenenlerin ilgisini çekebilecek nitelikte.

Sanatta Zihinsellik Üstüne

Vasili Kandinski
Çeviri: Tevfik Turan
Yapı Kredi Yayınları
İstanbul, 1993
121 sayfa

Her çağın, her kültür döneminin kendine özgü bir sanat anlayışı vardır. Sonraki dönemlerde o sanat anlayışını olduğu gibi canlandırmaya çalışmak, çoğu zaman, sanat eserinin

özgün ruhunu yansıtmaktan yoksun taklitler olarak kalmaktan öteye gidemez. "Eski sanat ilkelerini canlandırma çabası olsa olsa, ölü doğmuş bir çocuğa benzeyen sanat eserleri yaratır."

Yeni sanat'ın başlangıcında yer alan, çığır açmış bir sanatçının yazdığı bu temel kitaba duyulan büyük ilgi, bu sanat akımının sadece nitelik yönünden değil, nicelik olarak da dev boyutlara ulaşmış olmasındandır. Yayınlandığında geniş çapta yankılar uyandıran kitapta Kandinski, "kendini uygulamadığı kimi önerileri getiriyorsa da başkaları onun düşüncelerini alımlayıp kendi usullerince geliştirdiler... Kandinski'nin yazıları sanatçıların sanatın gelişimi üzerine düşüncelerini açıkladıkları ve her biri sanatta yeni bir çığır açan önemli düşün ürünleri zincirinin bir halkasıdır. Bu açıdan ne başlangıç, ne sonudur, gelişimin aşamalıdır."

Modern sanatın gelişmesinde öncül bir rol oynayan Kandinski, kitabın amacını ve oluşumunu şu sözlerle anlatıyor: "Sanatta Zihinsellik Üstüne" adlı kitabım... her şeyden önce, gelecek için mutlaka gerekli olan ve sonsuz deneyimleri olanaklı kılan bir yeteneği, maddî ve soyut nesnelere zihinsel olanı duymaya yeteneğini uyandırmak amacıyla güdüydüm... Ana hedefi, bu yeteneği, henüz ondan habersiz insanlarda uyandırmaktır."

Kandinski, bu kitapta geliştirilen düşüncelerin birkaç yılda birleşmiş olan gözlemlerinin ve duygu deneyimlerinin sonucu olduğunu da sözlerine ekliyor.

Kitap, her biri içinde bölümlere ayrılmış olan iki bölüme ayrılıyor. Birinci bölüm Genel Bakış. Bu bölümde, Giriş; Hareket, Zihinsel Dönüşüm; Piramit yer alıyor. İkinci bölüm Resim Sanatı adını taşıyor. Bu bölümde ise, Rengin Etkisi, Biçim Dili ve Renk Dili; Kuram; Sanat Eseri ve Sanatçı, yer alıyor.

Kitabın sonunda, sekiz tıpkı basım, resim sanatındaki yapıcı yönellere örnek olarak veriliyor.

